

Éljünk-e jogainkkal?

A DIFFERENCIÁLT TOVÁBBHALADÁS LEHETŐSÉGEI

A művelődési miniszter 13/1986. (VIII. 1.) MM sz. rendeletének 18. §-a lehetővé teszi az életkori beiskolázás, illetve továbbhaladás merevségének oldását.

Az eredmény szempontú, tanulói képességekre, tehetségekre és személyiségre vonatkoztatott továbbhaladást biztosítja az idézett rendelet 1—4. §-a.

Előrebocsátom, hogy a nem gyakori, de indokoltságában időszerű megvalósítására csak kivételes esetekben kerülhet sor. (Vö. Lányiné—Czeisel: Az értelmi fogyatékoság kóreredete a budapesti vizsgálat nyomán c. művének fejlettségstatisztikája.) A tanuló általános fejlettségi mutatói szerint egy-egy populációban feltétlenül kimutatható a 13% életkori szint feletti képességű tanulók közül — a látens eseteket leszámítva — mintegy 1%-nyi 9 éves, 4% 8 éves fejlettségi szintű.

Dr. Nagy József munkássága a PREFER-rel kapcsolatos iskolakészültség elemzését illetően ugyanezt támasztja alá, de már tétéles vizsgálatok után kimutatott formában. (Nagy József: Az 5—6 éves gyermekeink iskolakészültsége, Bp. 1977; Kompenzáló beiskolázási modell Akad. KK, Bp. 1974; A prekompenzáló évfolyam programja, MTA PKCS 1974; PREFER: preventív fejlettségvizsgáló rendszer — 5—6 éves gyerekek iskolakészültségének mérése, MTA PKCS, 1976. Bp.) A nem életkori beiskolázás és továbbhaladás világotatásban gyakorlott módjait Zakar András tanulmányai részletesen ismertetik.

Felismervén azt a tény, hogy tanulóink nem a fejlettség szintű beiskolázás és továbbhaladás részesei, hanem az életkori iskoláztatás áldozatai, az oktatási törvény említett jogszabálya meghatározott keretek között lehetőséget biztosít a helyzet korrigálására. Ha megbízható lenne az iskolaérettségi mérés, továbbá egzaktabb, magasabb szintű lenne a teljesítmények kezdeti szakaszában történő, esetleg minden 5—6 éves gyermekekre kiterjedő iskolaérettségi vizsgálat, akkor nemcsak a beiskolázás, hanem a továbbhaladás differenciáltsága is megbízható alapokra épülne. (Vö. Csertő—Ecsédi—Nagy—Puppi: Iskola-előkészítő kompenzálás. In: Korszerű Nevelés sorozat, TKk. Bp., 1982.) A beiskolázás differenciáltsága feltételezi a továbbhaladás differenciáltságát is — iskolatípusban, tantervi és módszerbeli alternatívákban. (Vö. Zsolnai József: Anyanyelvoktatási kísérletek a kommunikációkutatás eredménye alapján [1974—75], Kaposvár, 1976.)

A fejlesztés stratégiája tehát a tanulói személyiség teljesítményvizsgálata után lehetséges csak. Ilyen tekintetben az iskolaérettségi vizsgálatok jelenlegi gyakorlata nem kielégítő, cáfolatát az 1. osztályos tanulók áthelyezése, felmentése, későbbi áttelepítése jellemzi. Nem segít ezen a visszahelyezések (óvodai csoportismétlés), továbbá a tankötelezettséget igazoló 1. osztályos asszisztálás sem. Tekintettel arra, hogy községünkben az iskolaérettségi óvodai vizsgálat az ország területén általában tapasztalt módon történik — azaz az óvónó „megfigyelés után” intuíciói szerint tölti ki a budapesti típusú felmérési lapot — nem kaphat általánosítható eredményt. (Vö. A felmérés 13 kérdésének + szomatikus adatainak elemzése.) A Nevelési Tanácsadó, illetve adott esetben az Áthelyező Bizottság javaslata természetesen nem tüntethet fel egyes területeken fejlettebb vagy kiemelkedő képességekkel rendelkező, tanköteles korú gyermek anamnézisében differenciált továbbhaladásra jogosító adatokat. A nivelláció tehát csak lefelé mutatott, és az is kétségbevonható arányokban.

Természetes, hogy az életkorához és az iskolakészültségi szinthez viszonyítottan magasabb vagy kiemelkedőbb képességű tanuló „felfedezése” az 1. osztály bevezető-előkészítő szakaszában adott esetben cselekvésre kényszerítő módon jelentkezett.

Erdélyi Gábor 1. osztályos tanuló (született 1979. december 29.) beiskolázása a Vaskúti II. Sz. Óvodából a szokványos módon történt.

A globális módszer szerint tanító Szesztrienka Józsefné osztályvezető a módszerre jellemző hosszú előkészítő szóképes előprogram és kapcsolódó betűelem-tanítás időszakai alatt már a megindulás időszakában jelezte a tanuló alapképességeinek és készségeinek meglétét, illetve az 1. osztályos szintet meghaladó mértékét.

A tanuló családból hozott magyar és német nyelvű anyanyelvismerete, meglévő beszédképessége (produktív önálló szövegszerkesztés és témának megfelelő szókincs- és struktúraismeret) a beszédfejlettség és beszédműveltség alapképességei, a matematikai alapképesség, a zenei képességek feltűnően magas szintet mutattak. Kevésbé fejlett volt az óvodai ábrázolásra épített íráskészség, és természetesen hiányzott a tételesen elsajátítható betűkötés, a lendületes, ütemes és folyamatos írás, sorképzés és írásorientáció. Az alapképességek és készségek megléte természetes transzfer hatással volt a rajz, ének, környezetismeret, technika tárgyra. Szomatikus fejlettsége, mozgásának összerendezettsége a testnevelés követelményeinek biztonságos szintjét elérte. (A tanuló jelenleg kiváló sakkozó, és úszásismerete többféle.) Meg kell jegyeznünk, hogy a helyzet felmérésében a pedagógus szülő-édesanya is segédkezett, amennyiben a szükséges adatokat az előfeltételezések idején rendelkezésre bocsátotta. Szesztrienka Józsefné 1986. szeptember 30-ig végzett felméréseivel igyekezett a tanuló-ról elsősorban a tantervi követelményekhez mért teljesítményszintről, de mellette a tanuló közösségi viszonyainak, magatartásának, személyiségjegyeinek feltárással teljes helyzetéről megbízható képet nyújtani. A felmérések a hivatalosan kidolgozott (szakfelügyeleti, OPI Oktatáskutató tesztlapjai szerinti) felmérések voltak. Helyes taxonómiával az első osztályos tanév végi matematika, magyar nyelv és irodalom, környezetismeret tárgyakat; az 1. osztályos globális mérési anyagot (Oktatáskutató, Bp. 1986, a néma olvasás 1. sz./1. csoport úrlapja szerint) — valamint a 2. osztályos alapképességek és készségek matematika és magyar nyelv tantárgyas felméréseit írásban is dokumentálta. A biztonság okáért a globális olvasás-írás felmérést 1986. október 15-én visszamenőleg is elkészítettük. Az ének, rajz és testnevelés tárgyakat a követelmények transzfer jellegénél fogva a 2. osztályban láttuk végérvényesen teljesítettnek.

Az 1. osztályos nevelő, a szülő és fellelhető információk megerősítő együttesében pszichológiai szakvélemény kötelező kikérése mellett 1986. október 14-én hoztunk határozatot a tanuló 2. osztályba történő áthelyezésére. A tanulmányi idő lerövidítéséről szóló határozatának másolatát a 2. fokú hatóságnak is megküldtük. A pszichológiai szakvélemény (Stein Jánosné pszichológus BKKM Áll. Áth. Biz. részéről) alátámasztotta, és messzemenően igazolta előfeltételezéseink és méréseink jogosságát.

„Az intelligenciavizsgálat eredményei:

B—S (Bp. v.) teszt szerint

Int. kor: 9 év 10 hó = 118 hó

Életkor: 6 év 11 hó = 83 hó

$Iq = 142$

(A teszt elavultságára hivatkozással történő értéklevonások után is a szakvélemény másfél éves intelligenciatöbbletet állapít meg.) Megállapítja a vizsgálat időtartama alatti motiváltságot, a szándékos figyelem tartósságát (20—25 perc), továbbá azt, hogy a tanuló memóriája és logikai képességei a globális Iq -ját meghaladják. Pszichés tempója (37 perc) rendkívül gyors, majd átlagos. A terhelést jól bírja, tanulékony.

A Goudenaggh-skála szerint:

Rajzkor: 8 év 9 hó = 105 hó

Életkor: 6 év 11 hó = 83 hó

$Iq = 126$

A Bender-teszt értéke: 64 pont = 8 éves fiú közepes teljesítményének felel meg. Tájékozottsága: téri és idői orientációja kb. 9 éves gyermek szintjét éri el. Beszéde: formailag megfelelő, tartalmilag életkorát meghaladó, gazdag szókincs jellemzi. Beszéd-készítése átlagos. Anyanyelvén kívül német nyelven is jól beszél. Viselkedése: rendezett, fegyelmezett, jól irányítható. Reakciói adekvátak. Kontaktusteremtésre és -tartásra verbálisan és metakommunikációval is törekszik. Szomatikusan jól fejlett, korának átlagát meghaladó magassággal és testsúllyal rendelkezik. Összegezésében a vizsgálat-vezető a magasabb osztályba helyezést javasolja.

A problémafelvetés és eljárás jogosságát több pszichológiai szakvélemény is kétségbe vonta. Elsősorban a megalapozásra és a tényleges felmérésre szánt idő rövidege, a bizonyítottság kellő mértéke volt vitatott kérdés. Szaktanácsadói vélemény alapján szerencsésebbnek tartották a 2.-ból 3.-ba (középső szakasz előtti időre) történő tanulmányi idő rövidítését.

Pedagógiai szempontból előjelzéseket kaptunk várható beilleszkedési zavarokról, és az ekkor előforduló regresszióról, amely a személyiség egyensúlyát megbonthatja. A félévi mátrix szerint zavartalanul illeszkedett be, az osztályközösség vezető tanulója.

A helyzet elemzésére éppen ezért megvártuk az 1986/87-es tanév első félévének 2. osztályos eredményeit. Posgay Gyuláné, a 2. osztály osztályvezető tanítója értékelésében a várható és kialakult eredményeket objektív mérések után a következőkben rögzítette: a tanuló magatartása és szorgalma példás. Az élenjáró tanulókra jellemző követelményeket teljesítette. Magyar nyelv és irodalomból előmenetele és személyisége fejlett. Beszédműveltsége jó, beszédfejlettsége (szókincse, szerkezeti formák használata) gazdag, szívesen beszél. Irodalmi (olvasás, vers, szóbeli feleletek) érdemjegye jeles; a korai tesztekben felmértek szerint írásképe miatt (betűkötés, lendületes, ütemes írás) írásjegye jó; helyesírása jeles; nyelvtani érdemjegye jeles; környezetismerete jeles (nb. félév óta írásos munkája miatt egy közepes osztályzatot szerzett); technika jeles; énekzene jeles; német jeles; matematika jeles (nb. műveletek felismerésében „jó” jegye is volt); rajz jeles; testnevelés jeles.

Természetesen szerencsésebb lett volna az érdemjegyes értékelés helyett szöveges elemzést készítenünk, ezekben a tanulmány terjedelme korlátozott. Következtetések: az óvoda iskola-előkészítő munkájában feltétlenül érvényesítenünk kell a tanuló egyes területeken elért fejlettségének szintjét. A jogszabályok által nyújtott lehetőségekkel csak úgy tudunk élni, ha az iskolaérettségi vizsgálatot mindenkire kiterjesztjük, a beiskolázási team írásban is rögzíti ennek eredményeit. A differenciált tanulói összetétel mellett tehát nemcsak a korrekció, hanem az előrehaladás gondosabb kimunkálása is szükség van.

Az 1987. február elejére megjelent differenciált beiskolázási R. előzeteséből pontosan az előbb említettekét hiányolom. A beiskolázás és továbbhaladás differenciáltságának gondolata pedig nem új. „Okos tanító, ha gyermek bízatik kezére, legelőször is annak elmetehetségét s természetét tanulja ki. A kisdobban az elmetehetség legfőbb jele az emlékezet. Ennek kettős tulajdona van; könnyen felfogás, biveni megtartás... Ha a tanító növendéke tehetségeit kitudta, lássa azután: minő bánásmódot kíván annak lelke.” (Vö. Quintilianus: Instit. I. k. 3. fejezet.)